

11. Dictionary.com [Electronic resource]. – Mode of access : <http://dictionary.reference.com/browse/disagreement?s=t>
12. Longman English Dictionary [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.ldoceonline.com>
13. Merriam-Webster [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.merriam-webster.com/dictionary/disagreement>
14. Oxford Advanced Learner's Dictionary [Electronic resource]. – Mode of access : <http://oald8.oxfordlearnersdictionaries.com/dictionary/disagreement>
15. Oxford Dictionaries [Electronic resource]. – Mode of access : <http://oxforddictionaries.com/definition/disagreement?q=disagreement>
16. Webster's Online Dictionary [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.websters-online-dictionary.org>

Ілюстративні джерела

17. Chocolate [Electronic resource]. – Mode of access : <http://johnny-depp.org/projects/scripts/chocolat>
18. The Devil's Advocate [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.imsdb.com/scripts/Devil's-Advocate.html>

Сабада Оксана. Коммуникативная стратегия упрека как объект лингвистического исследования (на материале англоязычного кинодискурса). В статье рассматриваются основные семантико-прагматические и ситуационные характеристики конфронтационной коммуникативной стратегии упрека. Коммуникативное намерение стратегии упрека заключается в выражении субъектом упрека неудовлетворение осуществлением либо же, наоборот, неосуществлением объектом упрека определенных действий из-за несоответствия такого поведения объекта ожиданиям субъекта. Коммуникативная стратегия упрека реализуется в ситуациях как институционального, так и неинституционального общения при официальных, неофициальных и нейтральных отношениях коммуникантов. Результаты пилотного анализа позволяют прогнозировать, что степень официальности ситуации влияет на выбор лингвальных и нелингвальных средств реализации стратегии упрека и способов их интерпретации.

Ключевые слова: коммуникативная стратегия упрека, ситуация институционального / неинституционального общения, лингвальные / нелингвальные средства реализации коммуникативной стратегии.

Sabada Oksana. A communicative Strategy of Reproach as an Object of Linguistic Investigation (Based on Modern English Cinema Discourse). The article studies the main semantic-pragmatic and situational features of the confrontational communicative strategy of reproach. The communicative intention of the reproach strategy lies in the expression by the subject of reproach a sort of discontent with the completion or vice versa non-completion of certain actions by the object of reproach resulting from the incongruity of the object's behavior with the subject's expectations. The communicative strategy of reproach is actualized both in the institutional and non-institutional situations of communication under official, non-official and neutral relations among the communicants. The results of the pilot analysis let us presuppose that the degree of the officiality of the situation does influence the choice of the verbal and non-verbal means of realizing the communicative strategy, and their interpretation.

Key words: communicative strategy of reproach, institutional / non-institutional situation of communication, verbal / non-verbal means of realizing a communicative strategy.

Стаття надійшла до редколегії
01.04.2013 р.

УДК 81'1:305

Ганна Тихоновська

Мовленнєві акти в межах міжгендерного спілкування на матеріалі сучасної художньої прози

У статті проаналізовано міжгендерну комунікацію в межах теорії мовленнєвих актів. Висвітлено основні теоретичні засади щодо визначення понять «гендер», «міжгендерна комунікація». Ідеться також про теорію мовленнєвих актів та її визначення різними вченими. Досліджено такі мовленнєві акти: констативи (речення-ствердження), промісиви (речення-обіцянки), менасиви (речення-погрози), директиви (речення-спонукання адресата до дії), перформативи (речення, вимовляючи яке, мовець виконує дію), квеситиви (питальне речення в

© Тихоновська Г., 2013

його традиційному розумінні). Практична частина статті побудована на аналізі прикладів, які були виявлені під час дослідження сучасної української художньої літератури.

Ключові слова: гендер, комунікація, мовленнєвий акт, констативи, промісиви, менасиви, директиви, перформативи, квеситиви.

Постановка наукової проблеми та її значень. Категорія «гендер» з'явилася в мовознавстві нещодавно (у 80 рр.) – пізніше, ніж в інших науках. «Гендерні відношення в мові, які фіксуються у вигляді мовних стереотипів, позначаються на поведінку особистості у тому числі й на мовну та на процеси її мовної соціалізації. Лінгвістика тексту допомагає виявити відображення у свідомості носіїв мови гендерних стереотипів [1, с. 234]. Уже доказаним фактом є те, що дискурс, зокрема художній, здатен передавати природу статі, свідомі та несвідомі гендерні установки.

Мета статті – дослідити мовленнєві акти, які належать комунікантам різної статі, представлені в сучасній художній українській літературі. Щоб зробити дослідження більш реальним та наблизити його до реального життя, приклади будемо надавати із сучасного українського роману, написаного автором-жінкою, а саме з діалогів головних героїв.

Завдання статті: 1) проаналізувати теоретичні засади сучасних гендерних досліджень; 2) визначити основні положення теорії мовленнєвих актів; 3) навести приклади із сучасного українського роману, що проілюструють використання чоловіками та жінками різних мовленнєвих актів (далі – МА); 4) зробити висновок щодо частоти вживання тих чи інших МА в мовленні персонажів із різним гендерним статусом.

Об'єкт дослідження – МА, формально виражені реченнями або виразами, які належать комунікантам різної статі.

Предмет дослідження – гендерно-маркована культурологічна зумовленість використання і презентації комунікативних компонентів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Матеріалом дослідження виступають сучасний український роман Марії Матіос «Солодки Даруся».

Проведемо аналіз діалогів із сучасних художніх текстів, мета якого – виявити гендерні відмінності в типах мовленнєвих актів, а також гендерні стереотипи свідомості персонажів-чоловіків і персонажів-жінок.

Але спочатку вважаємо за потрібне надати теоретичні засади щодо класифікації мовленнєвих актів та зробити власний аналіз. Вивчали теорію мовленнєвих актів загалом та гендерний чинник у комунікативній інтернакції зокрема у своїх наукових роботах такі вчені, як Д. М. Городникова, О. Л. Каменська, А. В. Кириліна, Г. Ю. Крейдлін, О. О. Леонтьєв, А. Піз, Д. Таннен, J. Coats, R. Lakoff, M. Renzetti.

Аналіз мовленнєвих актів (МА) показує, що одні з них частіше використовуються у мові чоловіків, інші – у мові жінок. Отже, правомірно говорити про гендерно марковані МА. Умовно назвемо гендерно марковані мовленнєві акти МАч (частіше висловлювані чоловіками) і МАж (частіше висловлювані жінками).

Дж. Серль започаткував універсальну класифікацію, в основі якої лежить іллокутивна мета. Ця класифікація включає: 1) репрезентативи чи асертиви (Я стверджую); 2) директиви (Я наказую); 3) комісиви (Я обіцяю); 4) експресиви (Я дякую); 5) декларації (Я звільняю). Незважаючи на те, що типологія Дж. Серля відрізняється послідовністю й логічністю, її недолік полягає у відсутності подальшого членування на підкласи за додатковими ознаками [2].

Г. Г. Почепцов називає *прагматичними типами речень*. У цій теорії вирішальним для віднесення висловлювання до того чи іншого прагматичного типу є характер прагматичного компонента, який дає змогу встановити типологію не лише з урахуванням іллокутивної мети, а й способу її досягнення. До класифікації включаються: констативи (речення-ствердження), промісиви (речення-обіцянки), менасиви (речення-погрози), директиви (речення-спонукання адресата до дії), перформативи (речення, вимовляючи яке, особа виконує дію), квеситиви (питальне речення в його традиційному розумінні) [3]. За визначенням Г. Г. Почепцова, існування непрямих чи транспонованих мовленнєвих актів можливе завдяки рухливому характеру відносин між формою й змістом, властивому мові загалом. Але в цьому дослідженні ми будемо звертатися тільки до прямих мовленнєвих актів.

Отже, почнемо з *констативів*, сутність яких полягає в передаванні певної інформації, тобто, інакше кажучи, такі речення можна назвати розповідними. Розповідними називаються речення, у яких міститься повідомлення про якісь факти, події чи явища дійсності:

Вона нічого собі не заподіє. Як Бог дасть, так буде. І не треба її в'язати, Варваро. Краще підв'яжіть собі язик тим шнуром... [4, с. 3].

А що знайшлася жінка – то добре: на один ліжчик їмості менше, та на один гріб на цвинтарі ширше [с. 42].

Люди з писанками до нармальних людей ходять, а солодка Даруся останнє яблуко принесла чорному п'яниці [с. 5].

– Слабі на голову – то Божі люди. – Ото і все, що сказав тоді тато [с. 7].

Аналіз роману показує, що констативи займають значне місце в діалогічному мовленні персонажів. Це можна пояснити тим, що опис різних подій та констатація фактів відіграє дуже важливу роль у житті людей. Було також зроблено висновок, що частіше люди використовують саме такі МА у своїй розмові. Що ж до гендерної маркованості висловлювань, то констативи використовуються однаковою мірою і в мовленні чоловіків, і в жінок.

В основу речень-промисивів лежить обіцянка. Такі речення характеризуються тим, що мовець обіцяє виконати якусь певну дію, тобто дає вербальне підтвердження своїй зобов'язаності, а адресат чекає від співрозмовника виконання його промисиву:

«Сам би тобі, Йванку, доплачував, абись лише кожний день їхав зо мною та народ утихомирював [с. 7].

*Народ був і лишиться таким поганим, поки йому самому не стане зовсім зле. А поки добре – народ поганій. Тому й нападає на слабшого. **Не дозволям!** – рубанув повітря рукою Цвичок і вийшов з кабінету* [с. 19].

Мігаю, зараз у нас дуже тривожно... скоро багато чого може змінитися... але жінку твою шукати будемо [с. 35].

Але жінка знайдеться. Попомниш мої слова [с. 41].

Марія завжди каже наперед:

– Дарусю, завтра буду повидло варити [с. 3].

Такі висловлювання трапляються в мовленні персонажів обох статей, але на матеріалі цього роману значна кількість таких МА біла помічена в мовленні чоловіків. Це можна пояснити тим, що вони хочуть завжди тримати ситуацію під контролем, а промисив дає змогу їм уникнути розвитку ситуації, що може повести за собою розв'язання певних серйозних проблем у спілкуванні.

Погроза адресатові реалізується за допомогою мовленнєвого акту менасиву. Його специфічною особливістю є відсутність зацікавленості адресата в здійсненні менасиву. Найчастіше, у такому разі, адресант посідає нижчий щабель, ніж адресат, тобто мовець хоче підвищити свій статус завдяки таким МА, як менасиви. Якщо ми звернемося до теорії чоловічого домінування та принципу ввічливості, то можна зробити висновок, що менасиви частіше використовуються в мовленні жінок, так вони хочуть підняти свій статус у ситуації міжгендерного спілкування із чоловіками:

Та ще рано вам, бійтеся Бога! [с. 9].

– Заткайся, заткала би тя лиха година! Не видиш, ледя жива ходить... [с. 12].

я на тебе управу знайду, ще не вродився такий, щоби я на нього управи не знайшла... будеш сидіти за злодійство у криміналі – кістки зогниють тобі в нім... [с. 17].

З іншого ж боку, відомо, що чоловіки є більш грубими та прямолінійними, тому в їхньому мовленні трапляються також велика кількість подібних МА, але використовуються вони вже із іншою інтенцією:

Дурна!!! Дурна, а цюці не хочеш? На тобі цюцю! На цюцю! – і кинув жменю барбарисок під самі хатні двері [с. 3].

Іди, стара курво, до хати, вари чоловікові кулешу і тримай свою дямбу на заперті! Інакше! – Іван витягнув вила із землі і потряс ними перед бригадирчиними очима [с. 18].

Як ви її не хочете лічити, то я сам буду лічити, а вас най совість замучить, як остатну нензу... [с. 22].

...і як твоя жінка самогонку варить з колгоспного цукру... можеш не сумліватися... Іван усе розкаже... [с. 26].

Директиви за метою висловлювання можна назвати спонукальними реченнями, які виражають спонукування до дії у формі прохання, поради, наказу, заборони, вимоги, заклику, перестороги тощо. Подібні МА присутні в мовленні людей обох статей, але в мовленні чоловіків частіше трапляється такий підтип як ін'юнктив, тобто наказове речення:

Марійо, висцяйтеся йому в рот, зразу попустить. Або розведіть коньяків з водою та й влийте у рот конся, як не буде чим висцятися... [с. 4].

– *Чекайте!* – майже криком перервав директор. – *Іване, поясни, що вони з тебе хочуть* [с. 19].

Петре, я буду вам помагати, а ви збудуйте огорожу Довбушеві! [с. 19].

То придумайте тепер так, щоби не було видно, що воно різне і старе [с. 20].

– *Ну, то приходи, любий Іванку, у вівторок* [с. 14].

Верни мені украдене бильце від залізного ліжка! [с. 17].

А в мовленні жінок, натомість, частіше використовуються реквесиви, які є реченнями-проханнями:

Жінки Чуєте, мамцю... ішли би ви собі до хати... і не мозолили би отут кому без потреби очі... [с. 40].

Ви би, Михайлику срібний, якось заглагоїли дитину. Дали би квач з маковиння – хоч би спала [с. 43].

Чоловіки Я хочу, щоби ви так зробили, щоб вона могла говорити. Бо її болить голова від того [с. 25].

Це можна пояснити завдяки принципу ввічливості, яким, як відомо, більше користуються жінки, тому у своєму мовленні вони і виражають прохання. Чоловіче ж мовлення зумовлене теорією домінування, тому представникам сильної статі легше висловлювати свої прохання у формі наказу.

Квеситивами прийнято вважати просте питальне речення. Якщо розглянути такі типи речень з точки зору психології, то ми побачимо: якщо людина вже ставить запитання, то вона чекає на нього відповіді і тим самим стає залежною від співрозмовника. Спираючися на теорію чоловічого домінування та знайдені приклади, можемо зробити висновок, що частіше такі МА будуть використовувати жінки:

А чи не прийшов би ти, Іванку, в понеділок до кошіння? Трави перестоюють, а косаря знайти трудно [с. 14].

Ви, Одокіпко, нащо ці рушники купуєте? [с. 9].

– *А ми що, не всі Божі?* – розчаровано запитала Даруся [с. 6].

– *То ви, тату, не хотіли би, щоб ваша Даруся з Богом говорила?* [с. 6].

– *Ви, Марійо, у кого георгіни брали, що такі дуже веселі та пишні?* – питає Васюта почерез паркан сусідка [с. 1].

Але чоловіки також використовують такі речення як квеситиви в межах міжгендерного спілкування:

То ти що, так і не знаєш?! – тепер уже не на жарти здивувався лейтенант, щоправда, чимось спантеличений [с. 51].

Вас болить голова, Матронко? – тихонько питав Михайло, прикладаючи до чола долоню [с. 45].

Ви так думаєте? – перепитав для годиться Михайло [с. 42].

Так що там у вас, Іване, відбувається ночами? [с. 25].

Проте у відсотковому відношенні їхня кількість значно менша, ніж у жіночому мовленні.

Отже, можемо зробити висновок щодо вживання чоловіками та жінками різних МА в ситуації міжгендерного спілкування. Було визначено, що основні конструкції, що є загальноживаними, це конститиви, квеситиви, директиви, менасиви, промісиви. Під час аналізу роману Марії Матіос «Солодка Даруся» виявлено, що однаковою мірою використовують персонажами обох статей речення-констативи. Більша кількість використання квеситивів належить жінкам, але в чоловіків такі МА також трапляються. Директиви були умовно поділені нами на накази та прохання, перші з яких частіше використовують чоловіки, а останні – жінки. Менасиви, або погрози частіше трапляються в мовленні жінок, що було доведено, спираючися на деякі психо-лінгвістичні принципи та стратегії. Остання категорія речень, які ми розглянули – це промісиви, які частіше можемо зустріти у висловлюваннях персонажів жіночої статі.

Висновок. Підсумовуючи, можна сказати, що матеріал для дослідження не вичерпано, а тема буде актуальною доти, доки люди різної статі та національності будуть спілкуватися завдяки усному та писемному мовленню.

Джерела та література

1. Горошко Е. И. Язык и гендер [Текст] / Е. И. Горошко, А. В. Кирилина // Гендерные исследования : науч.-теор. журн. – 1999. – № 2. – С. 234–241.

2. Гончарова Т. В. Теорія мовленнєвих актів як один із видів дослідження прагматики мовлення [Електронний ресурс] / Т. В. Гончарова // Філологічні науки. Мова, мовлення, мовленнєва комунікація. – К. : [б. в.], 2007. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Philologia/66486.doc.htm
3. Борисенко Н. Д. Гендерний аспект репрезентації персонажного мовлення в англійських драматичних творах кінця ХХ століття [Текст] : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 «Германські мови» / Н. Б. Борисенко. – Житомир, 2003. – 231 с.
4. Матіос М. Солодка Даруся [Електронний ресурс] / Марія Матіос. – Львів : Літ. агенція «Піраміда», 2006. – Режим доступу : http://lib.mn/blog/mariya_matios/163666.html

Тихоновская Анна. Речевые акты в рамках межгендерного общения на материале современной художественной прозы. В статье рассматриваются межгендерная коммуникация в рамках теории речевых актов. Представлены основные теоретические принципы относительно определения понятия «гендер», «межгендерная коммуникация». Исследуются такие речевые акты: констативы (утверждения), промисивы (обещания), менасивы (угрозы), директивы (побуждение произвести действие), перформативы (предложения, произнося которые человек исполняет действие), квеситивы (вопросительное предложение). Практическая часть статьи построена на анализе примеров, которые были обнаружены в процессе исследования современной украинской художественной литературы.

Ключевые слова: гендер, коммуникация, речевой акт, констативы, промисивы, менасивы, директивы, перформативы, квеситивы.

Tykhonovska Hanna. Speech Acts as Part of Intergender Communication Based on Fiction Literature. In the article the intersex communication in the frame of speech acts is discussed. In the beginning of the article the main theoretical principles connected with the definition of gender and intergender communication are presented. Among the given speech acts the following are submitted: constatives (affirmative sentences), promises, menaces, directives (motivating to action), performatives (sentences told in the moment of person's speaking), question sentences. The practical part of the article is based on the analysis of the examples that were found during the research conducted on the modern English literature of belles-lettres style.

Key words: gender, communication, speech act, constatives, promises, menaces, directives, performatives, questions.

Стаття надійшла до редколегії
01.04.2013 р.

УДК 811.111'276'342.4

Юліана Федотова

Анализ диалектных предпочтений лондонских студентов

Статья посвящена проблеме вариативности произношения лондонских студентов. Рассматриваются вопросы идентификации и объяснения источников и коммуникативных функций социально структурированной вариативности произношения диалектов английского языка, функционирующих в регионе Лондона, под влиянием которых формируются произносительные нормы социолекта студентов. Этот социолект есть функциональным дополнением к локальным диалектам, и восприятие акцентов играет идентифицирующую роль в межличностных отношениях участников коммуникации. Экспериментальная проверка акцентных предпочтений студентов служит ключом к раскрытию фоностилистической вариативности их речи.

Ключевые слова: лондонские студенты, социолект, вариативность произношения, акцентные предпочтения.

Постановка научной проблемы и её значение. Язык – сложное общественное явление; он существует в человеческом обществе, реальной повседневной практике людей, принадлежащих к различным социальным, профессиональным и территориальным стратам общества, и потому характеризуется в рамках этой общности определенной вариативностью. Вариативность обеспечивает способность языка одновременно выполнять *интегрирующую* функцию по отношению к представителям говорящего на нем коллектива, и *разобщающую* – по отношению к тем, кто к данному коллективу не принадлежит [2, с. 15].

В данной системе методологических координат разработанные У. Лабовым принципы, приемы и теоретические положения социолингвистики становятся очень актуальными, а их синтез с принци-